

הוצאת וגשל אישרה לרי"ף יומי בנדיבות רבה, להעתיק קבצים של דפי הרי"ף,
ועל כך אנו מודים לה בקרב לב.

ניתן להשיג את ש"ס נהרדעא בארץ ישראל בהוצאה וגשל
בירושלים דרך הרב יוסף דוב גליק

חדש מהוצאת הספרים
ח. וגשל

ש"ס נהרדעא החדש

ערוך ומסודר מחדש עם כל המפרשים
באותיות מאירות עיני הלומד עם הוספות רבות

- נוסח הגמ' ותוספות - הוגה עפ"י מהדורות קודמות
- רש"י - הוגה עפ"י מהדורות קודמות וכתבי יד
- מוסף רש"י ולעזי רש"י
- פירוש רבינו חננאל - סדר מועד ערוך מחדש עפ"י כת"י
- מסורת הש"ס - הוגהו ותוקנו ונוספו הרבה מראי מקומות
- עין משפט - הוגהו ותוקנו ונוספו הרבה מראי מקומות
- תורה אור השלם - מופיע על הדף
- רי"ף - צורת הדף

- הגהות מהרש"ם, עיני שמואל, יעב"ץ מכת"י, מאה שערים
- לבעל העיטור - עפ"י כתב יד
- מסכת זבחים - הוגהו מחדש הגמרא, רש"י, תוס' ושיטה מקובצת עפ"י כת"י
- משניות זרעים - עם פירוש רמב"ם תרגום חדש עפ"י כת"י, ועם פרוש ר"ש, רא"ש וריב"ץ ערוך ומוגה עפ"י כת"י, ועוד הרבה תוספות
- משניות טהרות - עם פירוש רמב"ם תרגום חדש עפ"י כת"י, ועם פרוש ר"ש, רא"ש ערוך ומוגה עפ"י כת"י, ועוד הרבה תוספות
- דגש מיוחד ניתן על דיוק הציורים
- וכן עוד הוספות רבות...

אבני היסודות ניתנו לקנות גמרות בודדות במחיר מיוחד!

הפצה ראשית בארה"ב: Moznaim Publishing Co.
4304 12 th Ave Brooklyn N.Y 11219 • Tel. 718-438-7680 • Fax. 718-438-1305

רי"ף הלכות קטנות (תפילין) דף ו ע"ב

גמ' מנחות דף לד., לד.:

אורך השיעור ברי"ף ושו"ע הוא 23 דקות

אורך השיעור ברי"ן ופוסקים הוא 15 דקות

תוכן עניינים

1. ארבע פרשיות מעכבות זו את זו 2
2. צריך שלא תדבק שום אות בחברתה, אלא כל אות תהיה מוקפת גויל 4
3. קוצו של יוד 6
4. של ראש יכתוב כל אחת בקלף לבדה, ושל יד כותבן כולם בקלף אחד 8
5. אם כתב כל הארבעה פרשיות בקלף אחד, כשרים אפילו אין ריוח ביניהם, 8
6. והוא שיהיה ניכר החריץ כדי שיהיו ד' ראשיה נראין לכל 11
7. יעשה ד' בתים מעור אחד לשל ראש, ובית אחד לשל יד 12
8. אסור לשנות תפילין של ראש לעשותן של יד אפילו ליקח רצועה מהם וליתן בש"י אסור, 17
9. אם התנה עליהם מתחלה, אפי' לבשן אדם יכול לשנותם, אפי' משל ראש לשל יד 20

1. ארבע פרשיות מעכבות זו את זו

שמות פרק יג

- (א) וַיִּדְבֹר יְקוֹק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר :
- (ב) קִדְּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֲדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא :
- (ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעַם זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יִצְאֲתֶם מִמִּצְרַיִם מִבְּיַת עֶבְדִּים כִּי בְּחֹזֶק יָד הוּצֵיא יְקוֹק אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ :
- (ד) הַיּוֹם אֲתֶם יִצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב :
- (ה) וְהָיָה כִּי יִבְיָאֲדָךְ יְקוֹק אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁפַּע לְאַבְתָּיִךְ לְתַת לָךְ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ וְעַבְדְּתָךְ אֶת הָעֶבְדָּה הַזֹּאת בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה :
- (ו) שְׂבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצַּת וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לִיקוֹק :

(ו) מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבלך :

(ח) והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יקוק לי בצאתי ממצרים :

(ט) והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת יקוק בפיך כי ביד חזקה הוצאת יקוק ממצרים :

(י) ושמת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה : ס

שמות פרק יג

(יא) והיה כי יבא יקוק אל ארץ הפנעני כאשר נשבע לך ולאבתיך ונתנה לך :

(יב) והעברת כל פטר רחם ליקוק וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים ליקוק :

(יג) וכל פטר חמר תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה :

(יד) והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יקוק ממצרים מבית עבדים :

(טו) ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג יקוק כל בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד בכור בהמה על כן אני זבח ליקוק כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה :

(טז) והיה לאות על ידך ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו יקוק ממצרים : ס

דברים פרק ו

(ד) שמע ישראל יקוק אלהינו יקוק אחד :

(ה) ואהבת את יקוק אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך :

(ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך :

(ז) ושננתם לבניך ודברתם בם בשבתך בביתך ובלקחתך בדרך ובשכבך ובקומך :

(ח) וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפת בין עיניך :

(ט) וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך : ס

דברים פרק יא

(יג) והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את יקוק אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם :

(יד) ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך :

(טו) ונתתי עשב בשדה לבהמתך ואכלת ושבעת :

(טז) השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם :

(יז) וחרה אף יקוק בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את בוליה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר יקוק נתן לכם :

(יח) ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטוטפת בין עיניכם :

(יט) ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלקחתך בדרך ובשכבך ובקומך :

(כ) וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך :

(כא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יקוק לאבותיכם לתת להם פימי השמים על

הארץ : ס
תפילין ז.

שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף א

מצות תפילין שיכתוב ארבע פרשיות שהן: קדש לי כל בכור עד למועדה מימים ימימה (שמות יג, א - י) והיה כי יבאך עד כי בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים (שמות יג, יא - טז) א [א] ופרשת שמע עד ובשעריך (דברים ו, ד - ט) ופי' והיה אם שמוע עד על הארץ (דברים יא, יג - כא). הגה: * וצריך (ב) לכתבם * (ג) [ב] בסדר הזה, לכתוב תחלה הקודמת בתורה, * ואם שינה, (ד) פסול. ולכתחלה <א> יכתוב [ג] של יד (ה) קודם של ראש.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף א

(א) ופרשת שמע - וצריך לכתוב ד' דאחד כל כך גדולה כמו ד' דלתי"ן קטנים [מ"א] [א] ואפשר שאין משערין באותו כתב רק כל שיש בו דלתי"ן קטנים מאד סגי ומשום הכי נוהגין לכתוב רק גדולה משאר דלתי"ן שבאותו כתב: (ב) לכתבם - כל הפרשיות [ב] בין מהש"י ובין מהש"ר:

(ג) בסדר הזה - דכתיב והיו הדברים וגו' בהוייתן יהו. וכ"ש שצריך לזהר מטעם זה שיהיה כל פרשה ופרשה גופא נכתבת כסדרה שלא יחסר בה אפילו אות אחת כי לא יהיה לו תקנה אח"כ להשלימה וכדלקמן בסעיף כ"ג:

(ד) פסול - היינו התפילין שנעשו מאותן הפרשיות אבל הפרשיות עצמן לא נפסלו כגון אם התחיל לכתוב מפרשת והיה כי יביאך וכל לצרף לזה פרשת קדש מתפילין אחרים אם [ג] יודע בודאי שנכתב קודם אלו דאל"ה ספק תורה לחומרא וה"ה אם בעת הכתיבה היה כסדרן רק אח"כ נפסל פרשה אחת המוקדמת נתבטל ממילא כל הפרשיות שאחריה ולענין צירוף מפרשיות אחרים ג"כ הדין כנ"ל:

(ה) קודם - משום דמוקדם בפסוק וי"א להיפך מפני שש"ר קדושתו חמורה משל יד [ד] ואנו נוהגין כמ"ש הרב בהגה ובדיעבד לכו"ע אין קפידא. כתוב בספר הכוונות שלכתחלה יזהר לכתוב כל הפרשיות ש"ר ושל יד רצופים ולא יפסיק ביניהם בשום דיבור כלל וע"י בש"ת:

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף א

* וצריך לכתבם וכו' - הג"ה זו איירי לענין קדימת הזמן ולענין קדימת המקום מבואר לקמן בסימן ל"ד בטור וב"י עיי"ש: * בסדר הזה - עיין במ"ב והוא מהא"ר והפמ"ג ושאר אחרונים ודעת הט"ז ביו"ד סימן ר"ץ דלדברי התוספות מנחות ל"ב ע"א ד"ה דילמא כשר אם אין סידור בהפרשיות של שמע והא"ש אחרי שאין סמוכות בתורה ועיין שם בנה"כ שחולק עליו ועוד ראיתי בס' קדושת יו"ט שכי' ג"כ דלא כט"ז ואין חילוק בענין סידור בין הפרשיות והאותיות וכ' דהתוספות ס"ל דכונת המכילתא הוא לענין סידור המקום שלא יהא נסדרת בהקלף והיה קודם לקדש אבל אם נסדרת אחר קדש אפי' אם היא נכתבת תחילה כשר ואנו להלכה לא ס"ל להקל אפילו באופן זה כיון דנכתבת שלא כסדרה וכדמוכח לקמן בסכ"ג וביו"ד בסימן רפ"ח גם מדברי הגר"א בכל אלו מקומות מוכח דס"ל כפסק השו"ע ולא כהתוספות ועיין לקמן בסימן ס"ד בבה"ל שתירצנו בעזה"י את קושית הט"ז בטוב:

* ואם שינה - שכתב הפרשה המאוחרת בתחלה אפילו אם כתיבתה היה במקומה כגון שהניח חלק הדין אחד וכתב בהדין השני פרשה והיה כי יביאך ואח"כ כתב הפרשה קדש בהדין ראשון פסול:

2. צריך שלא תדבק שום אות בהברתה, אלא כל אות תהיה מוקפת גויל רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק א הלכה א

ארבע פרשיות אלו, שהן קדש לי, והיה כי יביאך יי' שבספר ואלה שמות, ושמע, והיה אם שמוע, הן שנכתבות בפני עצמן ומחפין אותן בעור ונקראין תפילין ומניחין אותן על הראש וקושרין אותן על היד, ואפילו קוצו של אות אחת מארבע פרשיות אלו מעכב את כולן מן התורה עד שיהיו נכתבות שלימות כתיקונן.

בית יוסף אורח חיים סימן לב

ד (ב) בכתיבה תמה. בפרק הקומץ (לד.) וכתבתם כתיבה תמה ובפרק הבונה (שבת קג:) וכתבתם שיהיה כתיבה תם שלא יכתוב אלפין עינין וכו' ופירש רש"י תם. שלם כהלכתה :

שיהא מוקף גויל. בפרק הקומץ (לד.) כל אות שאין גויל מקיף לה מארבע רוחותיה פסולה ואף על גב דתפילין אינם נכתבים אלא על הקלף נקט רבינו לישנא דאיתמר בגמרא ואע"ג דבגמרא גופא גבי תפילין אמרינן לא נצרכה אלא להא דאמר רב יהודה כל אות שאין גויל מקיף לה וכו' רב יהודה כי אמרה לגבי ספר תורה אמרה ומשום הכי נקט גויל ולקמן גבי ניקב בתוך האות וגבי גרירת דבק אות לאות יתבאר דין זה דבעינן שתהא האות מוקפת גויל בסייעתא דשמיא: **וכתב המרדכי (הל' תפילין יד): דיש לומר דלא מיפסל בדיעבד כשאינו מוקף גויל אלא דוקא באותיות של שם ואין כן דעת הפוסקים שכתבו דין זה סתם ולא חילקו בין אותיות של שם לשאר אותיות וכך הוא פשוט לישנא דגמרא ונראה שטעם המרדכי משום דאמרינן במסכת סופרים (פ"ב ה"א) עירב האותיות או שהפסיק באמצע השם אל יקרא בו ומשמע ליה דהשם דקתני קאי נמי אעירב האותיות ושמו של הקב"ה קאמר אבל בספר התרומה מפרש דהשם לאו שמו של הקב"ה קאמר אלא תיבה קרי שם שכתב בסימן ר"ה או שהפסיק באמצע השם פירוש שחילק התיבה אחת לשתיים:**

מתווייג כראוי. דין התגין כתב רבינו בסימן ל"ו:

ולא יחסר אפילו קוצו של יו"ד. פשוט בפרק הקומץ (שם):

שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף ד

* צריך ג שלא תדבק שום אות (יב) [ז] בחברתה, אלא * (יג) כל אות תהיה מוקפת גויל. הגה: ויכתוב (יד) <ג> כתיבה תמה שלא יחסר אפילו (טו) קוצו של יו"ד ויהא מתווייג (טז) כהלכתו (טז) (טור א"ח). ולכתחלה יכתוב כתיבה גסה קצת, שלא יהיו נמחקים מהרה. וכן מצוה ליפותן מבחוץ ומבפנים (דברי מרדכי).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף ד

(יב) בחבירת' - ואם האות גדול ונדבק בסופו באופן שאם נגרר מה שדבק מ"מ ישאר צורת אות יש מכשירין ויש פוסלין והסכימו [י] האחרונים להחמיר ע"כ צריך לגרור מקום הדבק ואף [יא] בתפילין ומזוזות מהני תיקון כיון דלא נשתנה צורת האות מקודם:

(יג) כל אות - ואפילו האות האחרון מהשיטה צריכה להיות מוקפת גויל מארבע רוחותיה ולעיכובא הוא אפילו בדיעבד וכדלקמן בסוף סעיף ט"ז ואפילו אם יחסר הקפת גויל להקוץ של היוד ג"כ פסול הוא וכדאיתא במנחות דף כ"ט וכל פרטי דין הזה עיין לקמן בסעי' י"ז ובסימן ל"ו:

(יד) כתיבה תמה - דהיינו [יב] שלא יכתוב ביתי"ן כפי"ן כפי"ן ביתי"ן זייני"ן נוני"ן נוני"ן זייני"ן וכל כיוצא בזה:

(טו) קוצו של יוד - היינו [יג] עוקץ שמאל של יוד וכ"ש אם חסר רגל ימין דפסול ותמונת היוד עיין לקמן בדיני צורת האותיות בסימן ל"ו ומש"כ בשם הפמ"ג:

(טז) כהלכתו - באותיות שעטני"ז ג"ץ וזה הוא רק לכתחלה דבדיעבד כשר לרוב הפוסקים אם לא תייג וכדלקמן בסימן ל"ו ס"ג עיי"ש שמבואר שם כל פרטי דיני התיוג:

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף ד

* צריך שלא תדבק שום אות בחברתה - ואם התג אחד דבוקה בחברתה בזה יש נ"מ דאם התגין של האות גופא דבק אחד בחבירו דעת הרמ"ע לפסול [והובא דבריו לקמן במ"א ובא"ר] אך אם גופי האותיות ניכרות כל אחד בפני עצמו רק התג של אות אחד נוגע בתג שבאות שאצלה או מתיבה לתיבה המאירי מיקל בזה והמ"א והפ"ח בא"ע ס"י קכ"ה סק"א מחמירין ג"כ בזה אך הא"ר בסימן זה כתב דיש להחמיר בזה רק בדאפשר והובא דבריו בפמ"ג בא"א [ומה דמדברי שערי תשובה משמע בסק"ז שיש להחמיר אף להמאירי בדיעבד אם לא תקנן עיינתי בפ"ח שם ומשמע להדיא דלדעת המאירי יש להכשיר אף בלא גרירה בדיעבד] ומ"מ לכתחלה בודאי יש להחמיר ולגרור כדעת הרלב"ח שהביאו המ"א בסק"ג דתיקון מהני אפילו לדידיה ואפילו תגין שנוגעין אחד לחבירו באות גופא נראה דמהני תיקון ואפילו בתו"מ ולא מיקרי שלא כסדרן כיון דחזינן שלא נשתנה צורת אות מקודם עיי"ז וכן כתב בספר קסת הסופר:

* כל אות תהיה מוקפת גויל - גויל דנקט לאו דוקא דאין כותבין עליו תפילין וכדלקמן בס"י רק דנקט לישנא דשייך אצל ס"ת ולא דוקא. ע"ת:

3. קוצו של יוד בית יוסף אורח חיים סימן לו

י תהיה ראשו ופניו שוין כדי שיראה שהיא כתיבה ולא משיטה ויהיה לה רגל קטן ולא יהיה גדול פן תדמה לרי"ש והרגל יהיה עקום להיטיב צורתו וכן משמע לשון רש"י בסמוך. ותג על פניה ועוקץ קטן יורד למטה כדאמרין בהקומץ (שם). אפילו קוצו של יו"ד מעכב ופירש רש"י דזהו רגל ימין שכפוף וקשה פשיטא דזהו גוף האות ועוד דזה של צד ימין נקרא רגל לכך פירש ר"ת שראש שמאל של יו"ד כפוף למטה אלמא שרש"י ור"ת מצריכים רגל לצד ימין וגם מה שפירש ר"ת שראש שמאל כפוף למטה ודאי על זה לא פליג רש"י דאמרין בפסיקתא (רבתי פרק כא) מה יו"ד יש לה נקודה אחת למטה רמז לרשעים שיורדים ונקודה אחת למעלה רמז שעתידין לעלות משמע שיש לה עוקץ מלמטה וכנגדו תג מלמעלה והעוקץ של מטה יהיה קצר יותר מן הרגל פן תדמה לחי"ת ומהאי טעמא נמי יעקם רגל היו"ד:

כ כפופה קבלת החסיד שתהיה עגולה מכל צד ולא יהיה לה שום זווית ופניה יהיו למעלה ולמטה שוים כדי שיהיה ניכר שהיא כתיבה ולא משיטה:

שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף כה

(קיד) כל אות שהיא כתובה שלא כתקנה (קטו) ואין צורתה עליה כגון נגע (קטז) לה רגל האל"ף [לת] בגג האל"ף, או פני האל"ף בפנים בגג שתחתיה, או שהיה רגל הה"א או רגל הקו"ף (קיז) נוגעים, או שהיתה אות אחת חלוקה לשתי אותיות כגון (קיח) צד"י שכתב לו יו"ד נו"ן, או ש"י שכתבה (קיט) ע"י יו"ד, (קכ) או חי"ת שני זייני"ן, ואחר שכתב לפניו חזר ותקנם, הוי שלא כסדרן ופסולין. אבל להפריד האותיות הדבוקות אחר שכתב לפניהם שפיר דמי, דכיון שהאות צורתה עליה כשמפרידה מחבירתה לא הוי ככותב, והוא הדין שאם לא היו מקצת (קכא) יודי"ן שעל האלפ"ן והשיני"ן והעיני"ן ורגלי התו"ן נוגעים בגוף האות, (קכב) ותינוק דלא חכים ולא טיפס * מכירם, שאע"פ שכתב לפניהם יכול לחזור ולתקנם, דכיון דצורת האות היתה ניכרת ליכא משום כתבן שלא כסדרן, (קכג) ויש מי שאומר דהוא הדין אם חוטרא דחי"ת למעלה אין נוגעין זה לזה אך אין ניכר (קכד) להדיא פרידתן, אע"פ שהתינוק קורא שני זייני"ן, (קכה) לו מותר להדביקם.

משנה ברורה סימן לב ס"ק קיח

(קיח) צד"י שכתב - פי' [קכא] שחלק היו"ד מהנו"ן כ"כ עד שנראה כשני אותיות וכן בכל אינך לכן אפילו אם אירע דתינוק קראו כהלכתו אין יכול לתקן אח"כ שכיון שענינו רואות שיש להן צורת אותיות אחרות א"כ כשמתקנם אח"כ הרי זה כתיבה מחדש ושלא כסדרן. וה"ה אפילו אם אין להם צורת אותיות אחרות רק שנראה לעין הכל שאין לה עיקר צורתה [קכב] כגון יו"ד שלא עשה לה רגל הימיני או אל"ף שחסר לה היו"ד העליון וכל כה"ג אין יכול לתקנם אח"כ אבל אם לא עשה להיו"ד רגל שמאלי אף דאם ישאר כך פסול דאיננו יו"ד כראוי לפי דעת רוב הפוסקים כדלקמן בס"י ל"ו מ"מ כיון דיש לה עיקר צורתה דאפילו בלא עוקץ שם יו"ד עליה לכן יכול לתקנה ואין בזה משום שלא כסדרן:

שו"ת יביע אומר חלק ז - אורח חיים סימן ו

נשאלתי אודות קוצו של יו"ד שהסופרים הספרדים רובם ככולם אינם נוהרים לעשות קוץ לאות י' בצד שמאל למטה, כדעת ר"ת שמחייב לעשות כן, האם יש להם על מה שיסמוכו?

(ה) ובאמת שבעיקר שיטת רבינו תם בדין קוצו של י', שתפסו האחרונים בדעתו ז"ל דהיינו קוץ שמאלי למטה, ושהוא לעיכובא, אנכי הרואה שאין זה ברור כלל, כי הנה במחזור ויטרי (עמוד תרנ"א) הובאו הלכות ספר תורה מאת רבינו תם, ושם (בעמוד תרנ"ד) כתב, והא דאמרין בהקומץ רבה אפילו כתב אחד מעכבן כגון קוצו של י', היינו חודו של מעלה שנתון כלפי פניו, כדמוכח באלפא ביתא דר' עקיבא. ורוב סופרים עושים כן. עכ"ל. וכן הוא בראבי"ה הנד"מ (מהדורת הרה"ג דוד

דבליצקי נר"ו, עמוד רכ) בשם רבינו תם. (והעיר שם שהלכות ס"ת של ר"ת אלו נדפסו גם בגנזי ירושלים לרש"א ורטהיימר). ובשו"ת הרשב"ץ ח"א (סימן נ) כתב, שהרמב"ם אינו מפרש קוצו של י' דהיינו אותו "תג קטן שבראשו", כמו שמפרש רבינו תם, אלא הוא מפרשו כדברי רש"י שהוא רגל היו"ד משי"ה מעכב, לפי שהתינוק יחשוב שהיא נקודה בעלמא ולא יקראנה יו"ד וכו'. ע"ש. וכן כתב בארחות חיים (ה' תפלין אות כה דף ח ע"ד). ע"ש. ובספר המנהיג (דף קיד ע"ב) איתא וז"ל: יו"ד יש לה נקודה למטה רמו שכל המתים יורדים לגיהנם, ונקודה אחת למעלה רמו שהם עתידים לעלות וכו', ובאלפא ביתא דר' עקיבא קוצו של י' היינו חודו של מעלה הנתון כלפי פניו, וקוץ הוא הנקרא כתר, והוא תג, ותנן בהקומץ רבה ארבע פרשיות שבתפלין ושתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו, ואפי' כתב אחד מעכבן, ואמרי' עלה בגמ' לא נצרכה אלא לקוצו של י', ואמרינן בתנחומא, כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות, אמר לו הללו למי, אמר לו הללו לעקיבא בן יוסף שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות, שנא' קוצותיו תלתלים. ע"ש. ובס' המנהיג הנד"מ (מהדורת ר' יצחק רפאל נר"ו עמוד תרכד) כתב הדברים הנ"ל בשם רבינו תם, ושכן כתוב באלפא ביתא דר' עקיבא קוצו של י' הוא חודו של מעלה הנתון כלפי פניו וכו'. ע"ש. (וע"ע שם עמוד תר"י). אתה הראת לדעת כי ע"פ דברי הראשונים הנ"ל גם רבינו תם לא הצריך קוץ בשמאל היו"ד למטה. (ומה שאמרו בפסיקתא שתהיה נקודה למטה ונקודה למעלה וכו', יש לפרש כמ"ש הפרישה (סימן לו אות ו), שחוזר על רגל ימנית של היו"ד, ועל הקוץ שהוא כמין תג על ראש היו"ד למעלה. ע"ש. ועי' בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ה סימן פא). וידידי הרה"ג ר' משה אלחרר נר"ו שינס מתניו כלפי המערערים על כתיבת היו"ד הספרדית בחסרון הקוץ השמאלי למטה, ומבקשים לפסול ספרי התורה של הספרדים, ומצא בספר "מלאכת סופר" (פרק לט) אשר חיבר הגאון המקובל האלהי כמהר"ר משה זבארו זצ"ל, שכתב וז"ל: "ובעלי הקבלה אמרו כי קוצו של י' הוא התג שלמעלה הנתון כלפי פניו, כמ"ש הרא"ש ובעל התרומה, ובאלפא ביתא דר' עקיבא קוצו של י' חודו של מעלה הנתון כלפי פניו. וכן כתב רבינו תם". (ובספר מלכי רבנן עמוד צג הפליג מאד בשבחו של הגאון הנ"ל, שהיה מחכמי פאס הקדמונים ספרא רבה דישראל משנת רל"ב ליצירה לפ"ק, והגאון רבי יעקב בן צור העתיר שבחיו להגאון החסיד הנ"ל. ע"ש). והעיד לפני הרב הנ"ל כי בדק בס"ת שכתב רבינו הגדול הר"ן בכתב ידו (הנמצא בספריה הלאומית בירושלים) וראה שאין באות י' שבכל הס"ת עוקץ בצד שמאל למטה, אלא הקוץ העליון בלבד, וכן בכל ספרי התורה ותפלין ומזוזות אשר הובאו ארצה מתימן ומרוקו, ולא נמצא אפי' באחד מהם שיש עוקץ בצד שמאל היו"ד למטה, ושכן כתב הרה"ג רבי יוסף משאש בספרו גרש ירחים (דף סו ע"א) שאין מנהיגו לעשות עוקץ בצד שמאלו של היו"ד. ופוק חזי מאי עמא דבר. וכ"כ בס' צדקת הצדיק (עמוד צט) שמנהג הספרדים שלא לעשות עוקץ בצד שמאל היו"ד למטה עדיף ממנהג האשכנזים, שיש חשש בעשיית הקוץ משמאל פן תדמה לפעמים לאות ח', וכמ"ש הגאון מהר"ש קלוגר בשו"ת שנות חיים (בה' תפלין סימן מז) שאם העוקץ הוא יותר מנקודה קטנה, יכולה האות להדמות לאות ח'. ע"ש. עכת"ד. ובאמת שגם באשכנזי נהגו בכמה מקומות שלא לעשות העוקץ השמאלי למטה, וכמ"ש הרה"ג חיים צבי ווינקלר בספרו חקי חיים שבדק בתפלין שנכתבו ע"י סופרים המוחזקים ליראי ה', וראה דרובא דרובא אין עוקץ שמאלי ביו"ד למטה, ולא נמצא אפילו אחד ממאה שיהיו כשרים, ורובם מפני שחסר להם העוקץ השמאלי. וכבר צווח ככרוכיא על זה הפרי מגדים (באשל אברהם ס"ס לב) שזה נגד רוב הפוסקים שהסכימו לר"ת. ע"ש.

ובהגלות נגלות דברי רבינו תם לאשורם, נראה שיש להם על מה שיסמוכו. ובפרט זהו ספק ספיקא, שמא הלכה כרש"י והרמב"ם והרא"ש והמאירי והנימוקי יוסף שפירוש קוצו של י' היינו הרגל הימנית של היו"ד, ואת"ל שהלכה כרבינו תם, שמא העיקר כהנוסחא הנ"ל שהוא קוצו העליון של י' שהוא כתר ותג לראשו. ורוב האחרונים שהחמירו בזה מפני שלא ראו דברי הראשונים הנ"ל בשם רבינו תם. המורם מכל האמור שהסופרים הספרדים שאינם מקפידים לעשות קוץ היו"ד מצד שמאל למטה, יש להם על מה שיסמוכו, כי מלבד שרש"י והרמב"ם והרא"ש והמאירי והנימוקי יוסף סוברים שאין צורך כלל בקוץ הזה, אלא גם בדעת רבינו תם רבים מהראשונים כתבו בשמו שהקוץ של היו"ד היינו למעלה משמאל היו"ד כמין תג.

ולכן חלילה לפסול ספרי תורה ותפלין ומזוזות שנכתבו כמנהג הספרדים, אשר הוזכר בספר מור וקציעה ובספר לדוד אמת ועוד, שאין להם קוץ משמאל היו"ד למטה. והנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם. ומכל מקום לכתחלה נכון לעשות קוץ משמאל היו"ד למטה ג"כ, ויהיה כמו נקודה קטנה, ולא יותר, כדי שלא תדמה היו"ד לאות ח'. והשי"ת יאיר עינינו בתוה"ק אמן.

4. של ראש יכתוב כל אחת בקלף לבדה, ושל יד כותבן כולם בקלף אחד

The image shows two panels from a Hebrew manuscript. The top panel, labeled 'ב' (B), contains a table of contents for 'סדר כתיבת פרשיות של יד לרש"י והרמב"ם' (Order of writing the parashot of Rashi and Rambam). The bottom panel, labeled 'ד' (D), contains a table of contents for 'סדר ואופן כתיבת פרשיות של יד לר"ת' (Order and method of writing the parashot of R. Tam). Both panels include a list of parashot names and their corresponding page numbers.

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ב הלכה א

כיצד כותבין את התפילין של ראש, א כותבין ארבע פרשיות על ארבע קלפין וגוללן כל אחד ואחד לבדו ומניחין אותן בארבע בתים שהן מחוברין ב בעור אחד, ושל יד כותבין אותן הארבע פרשיות בארבע דפין על קלף אחד וגוללו כמין ספר תורה מסופו לתחלתו ומניחו בבית אחד.

שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף ב

של ראש יכתוב כל אחת בקלף לבדה, ושל יד כותבן <ב> כולם (ו) בקלף אחד.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף ב

(ו) בקלף אחד - מדכתיב והיה לאות על ירך דמשמע אות אחד כלומר בית אחד וכשם שהוא אות אחד מבחוץ כך יש להיות לכתחלה אות א' מבפנים שתהיה על קלף אחד. אבל בש"ר שיש בו ד' בתים צריך שיהי' הפרשיות כתובות בד' קלפים וכ"ז רק לכתחלה וכמו שיתבאר הכל לקמן בסעיף מ"ז. ודע דתש"י צריך להיות ג"כ כתוב דוקא [ה] בד' עמודים כל פרשה בעמוד אחר:

5. אם כתב כל הארבעה פרשיות בקלף אחד, כשרים אפילו אין ריוח ביניהם, ובלבד שיהא חוט או משיחה בין כל בית ובית

בית יוסף אורח חיים סימן לב

מז ואם כתב כל הארבע פרשיות בקלף אחד כשרים אפילו אין ריוח ביניהם ובלבד שיהא חוט או משיחה בין כל בית ובית. בהקומץ (לד): תניא" כותבן בעור אחד והניחן בארבעה בתים בעור אחד יצא, וצריך ליתן ריוח ביניהם דברי רבי וחכמים אומרים אין צריך. ושון שנותן משיחה או חוט בין כל אחת ואחת". ופירש רש"י וצריך שיהא ריוח בין הפרשיות. כשיכתבם שלאחר שכתבן בעור אחד חתך מלמעלה העור כמין ארבע פרשיות והניחם בארבעה בתים והיה מדובק למטה עור אחד כדי שתהא פרשה אחת בבית אחד: ביניהם. בתוך הארבעה בתים של עור האחד: שנותן חוט או משיחה בין כל בית ובית עכ"ל: ורבינו ירוחם (ני"ט ח"ד קע). כתב ואם כתבם בעור אחד כשרים אפילו אין ריוח ביניהם אם נתנם בארבעה בתים ולפי זה צריך לומר דהא דאמר רבי צריך שיתן ריוח ביניהם לא אכתובה קאי דלחכמים נמי צריך ליתן ריוח בין פרשה לפרשה כדי שיוכל להכניסם בארבעה בתים אלא לומר שצריך ליתן ריוח גדול בין בית לבית, וחכמים אומרים אינו צריך כל כך אלא סגי בחוט או במשיחה בין כל אחת ואחת. וכן פירש בנמוקי יוסף (הלי' תפילין ו: ד"ה ארבע) אבל למה שפירש רש"י וצריך שיהא

ריוח בין הפרשיות כשיכתבם קשה דמשמע דהיינו לרבי אבל לחכמים אינו צריך להניח ריוח כלל, וא"כ אי אפשר להכניסן בארבעה בתים. ואפשר שמה שכתב רש"י וצריך שיהא ריוח בין הפרשיות כשיכתבם לא קאי אמאי דאמר רבי וצריך ליתן ריוח ביניהם אלא דברי רש"י הם שאומר כן בין לרבי בין לחכמים ומה שכתב ביניהם בתוך הארבעה בתים של עור האחד קאי, אמאי דאמר רבי צריך ליתן ריוח ביניהם ובהכי אתי שפיר דלדברי הכל צריך להניח ריוח בין הפרשיות כשיכתבם כדי שיוכל ליתנם בארבעה בתים ולא נחלקו אלא בריוח שבין בית לבית דלרבי צריך ריוח גדול ולחכמים סגי בחוט או במשיחה וקיימא לן כוותייהו: ומהר"י אבוהב ז"ל כתב שזאת הברייתא אי אפשר לישבה בשלא יהיה ריוח ביניהם ושנשים אותם בארבעה בתים. ויהיו כס"ת בהיכל. וכן כתב בעל העיטור (הל' תפילין ח"ב) שמברייתא זו יראה שאין לחוש לזקופות אע"פ שבעל התרומה (סי' רו) חשש לזה. וכן כתב מהר"י ן' חביב וזה לשונו ויתן כל פרשה בבית שתהיה זקופה וכו' אם הדין הזה מעכב הלא יש סתירה למה שכתב סמוך לו ואם כתב ארבע פרשיות בקלף אחד וכו' כי הוא מן הנמנע להיות כולם בקלף אחד אם הם מונחות זקופות כס"ת בהיכל, כי היאך יוכל להוציא הפרשה מן הבית האחד ושתעבור אל הבית הסמוך לו אם היא זקופה? אבל אם אינן זקופות אלא פשוטות יכול להניח יפה פרשה ראשונה בבית האחד ובסוף הפרשה יהיה כפל מעט ומשם יוציאה לבית השני וכן אל השלישי וכן אל הרביעי. בעבור זה הוא מן ההכרח לומר כי מה שאמרו שתהיה זקופה כס"ת הוא מצוה מן המובחר. ואז כל פרשה ופרשה נכתבת בקלף אחד. [בדק הבית] אבל בדיעבד אפילו כתבן בקלף אחד [עד כאן]: כשר ואז לא יוכל להניח הפרשה בביתה זקופה וכן כתב בעל העיטור על אותה ברייתא דתניא יכול יכתבם וכו' הא כיצד כותבם בארבעה עורות ומניחם בארבעה בתים בעור אחד ואם כתבם בעור אחד יצא אמר מזאת הברייתא יראה שאין לחוש לזקופות ובעל התרומה חושש ומקפיד בשיהיו זקופות וכן ראוי לנו לדקדק ולעשות כן כיון שאנו כותבין על ארבע עורות לעולם. ולא דקדק הרב המחבר בשסידר אלו השני דינים זה אחר זה ולא פירש דבריו כמו שאמרתי אבל הרא"ש כשכתב בקוצר תיקון תפילין כתב שם ואחר שיכרוך שער וכו' יכניסנה שתהיה זקופה וכו' ולא כתב כאן ואם כתבן בעור אחד וכו' עכ"ל והרמב"ם השמיט הא דכתבן בעור אחד והניחן בארבעה בתים וצריך טעם למה:

ובשל יד כותב ארבע הפרשיות שכתב בשל ראש בקלף אחד. ברייתא בפרק הקומץ (שם) ושמעין הכי מדכתיב (שמות יג ט) והיה לך לאות על ירך דמשמע אות אחד כלומר בית אחד: ומ"ש וגולל אותן מסופן לתחלתן. כבר כתבתי הטעם גבי תפילין של ראש:

ואם כתבם על ארבעה קלפים והניחם בבית אחד יצא. פשוט שם:

ומ"ש ואין צריך לדבקם. שם פלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי ואמרינן בגמרא דחזר רבי יהודה והודה לרבי יוסי דאמר אין צריך לדבק וכתב האגור (סי' נז) בשם ה"ר יהודה החסיד (בכתרי אותיות) ובשם הרוקח שיכול לתפרם ומהר"ם הצריך לדבקם בדבק עכ"ל ונראה לי דלמצוה הוא דמצרכי הכי ולא לעיכובא שהרי חזר רבי יהודה והודה לרבי יוסי דאמר אין צריך לדבק: ודע דאמרינן התם בביריתא אם אין לו תפילין של יד ויש לו שני תפילין של ראש טולה עור על אחת מהן ומניחה ופירש רש"י ויש לו שני זוגות תפילין של ראש העשויים בארבעה בתים טולה על אחת מהן על הארבעה בתים מכסה עור אחד ונראים כבית אחד. וכתבו הרמב"ם ז"ל בפרק ג' (תפילין הי"ז). ורבינו שכתב והניחם בבית אחד לא דק ואין לומר דכיון דטולה עליו עור מלמעלה ואינו נראה מבחוץ אלא בית אחד משום הכי קאמר והניחם בבית אחד אי נמי שהוא סובר שאע"פ שהם ארבעה בתים צריך שיהיו הפרשיות מונחות בבית אחד דכל זה אינו במשמע לשונו וגם מדברי רש"י והרמב"ם לא משמע הכי אלא אע"פ שהם מונחות בארבעה בתים כמו שהיו מקודם כיון שטולה עליהם עור אחד כשר ועוד שעל כל פנים יש קיצור בלשון רבינו שלא כתב הא דטולה עליהם עור ובסימן מ"ב יתבאר דהא דשל ראש עושים אותה של יד דוקא בחדשות אבל לא בישנות:

שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף מז

אם כתב כל הארבעה פרשיות בקלף אחד, כשרים (רטז) <לו> אפילו אין ריוח ביניהם, ובלבד שיהא חוט (ריז) או משיחה בין כל בית ובית. של יד, כותב הארבעה פרשיות בקלף א' וגולל אותן מסופן לתחלתן, וכורך קלף עליהם ושער עגל, ומכניסן בביתם כמו של ראש. * אם כתבם על ארבעה קלפים [סז*] והניחם (ריח) בארבעה בתים, יצא. * והוא שיטלה (פ"י יכסה) עור על ארבעה בתים שיהיו נראים כבית אחד. הגה: (ריט) והמנהג לדבקם בדבק שיהא הכל כקלף אחד. ויזהרו ליטול (רכ) דבק כשר (ברוך שאמר ואגור סי' ז"ז).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף מז

(רטז) אפי' אין וכו' - ר"ל וכ"ש כשיש ריוח בין הפרשיות שיוכל לחתכם וישתייר כדי היקף גויל לכל אחת דשפיר דמי אף דבעת הכתיבה כתבן בקלף אחד וכתבו האחרונים אע"ג דכשארין ריוח ביניהם יהיה מוכרח להניח כל פרשה בביתה שלא בזקיפה אפי' כשר כי הזקיפה אינה אלא למצוה [כן מתבאר הפירוש לפי מש"כ הבי"י בשם מהרי"א ומהר"י בן חביב וכן הסכים הבי"ח ועיין במ"א בשם הד"מ]:

(ריז) או משיחה - ר"ל דכיון שכתב הפרשיות בעור אחד צריך להפסיק בחוט או משיחה או בגיד כמו שאנו נוהגין בין בית לבית כדי לתת היכר שהבתים מובדלים. אבל בכתב הפרשיות על ד' עורות א"צ לתת כלום בין בית לבית. ויש פוסקים דבכל גווני צריך לתת הבדל בין הבתים וכן יש לנהוג כמו שכתב המחבר לקמן בסעיף נ"א ויעביר חוט וכו' ומ"מ לענין דיעבד כתב הט"ז דאינו מעכב שם שהעיקר כסברא הראשונה:

(ריח) בארבעה בתים - וכ"ש אם הניחם בבית אחד דטפי עדיף:

(ריט) והמנהג וכו' - ר"ל אם הניחם בבית אחד אף דבזדאי יצא מ"מ לכתחלה מצוה לדבקם. כתבו האחרונים דאף שלכתחלה מצוה לכתוב הד' פרשיות של יד בקלף אחד, מ"מ אם כבר כתב בד' קלפים חשוב כדיעבד ומותר להניחם לכתחלה אם מדביקים מקודם. ואם נמצא טעות בפרשה רביעית מותר לכותבה בקלף לבד אפילו לכתחלה ולהדביקה דזה הוי כדיעבד:

(רכ) דבק כשר - ר"ל מבהמה טהורה. וכתב בפמ"ג דזה רק למצוה אבל לא לעיכובא כיון דהדיבוק אינו מעכב ממילא אין קפידא במה מדבק:

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף מז

* אם כתבם וכו' והניחם בארבעה בתים וכו' - עיין בפמ"ג שכתב דלדעת המחבר אם הם כולם בבית אחד אפילו לכתחלה א"צ לדבק וע"ז הוסיף רמ"א וכתב והמנהג וכו' ר"ל דאפילו בבית אחד לכתחילה מצוה לדבקם:

* והוא שיטלה עור - עיין בפמ"ג דיכסה בהעור גם על מקום השי"ן שלא יראה החוצה דאל"ה יש בו חשש בל תוסיף בהשי"י דאין צריך לשי"ן:

שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף נא

* סז יתפור שלשה תפירות (רכח) בכל [ע] צד, וחוט התפירה יהיה סובב (רכט) משתי רוחות, ויעביר חוט התפירה בין כל בית ובית. הגה: (רל) מיהו אם לא עשה רק י' תפירות או פחות מזה, אינו נפסל (מרדכי). ויש מי שאומר שיי"ב תפירות אלו יהיו (רלא) בחוט אחד.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף נא

(רכח) בכל צד - טעם ליי"ב תפירות נגד י"ב שבטי ישראל. ולא בעינן תפירה תוך הבית [ריד] רק סמוך להבית [רטו] ואין תופרין כתופר בגדים בשפת הבגד בלי שיור, אלא משייר מן התיתורא חוץ להתפירה. [רטז] וצריך שעור הבתים מלמטה לפיו יהיו יוצאים מכל ארבע רוחותיהם עד שיהיו מגיעים תחת נקבי התפירה כדי שיתפור עור הבתים מכל צד עם התיתורא, ולא כהסופרים המקצרים עור של הבתים שאינו עובר הלאה תחת נקבי התפירה ואינה נתפרת כלל עם התיתורא, רק שמהדקין הבית בתוך הארובה של התיתורא. והברוך שאמר כתב שפסל כמה תפילין מחמת זה אלא צריך לתפור יחד העור של הבתים עם התיתורא:

(רכט) משתי רוחות - ר"ל שכל התפירה יהא מסובבת משני צדדין פנים ואחור [ריז] נמצא תופר בב' מחטין אחת יוצאת לאחור ואחת נכנסת לצד פנים:

(רל) מיהו אם וכו' - וכן [ריח] אם לא העביר חוט התפירה אינו מעכב כדיעבד ועיין לעיל בס"ק רי"ז:

(רלא) בחוט אחד - ואם נפסק [ריט] י"א דיכול לקושרו [רכ] וי"א דיטלנו כולו משם ויחזור ויתפור מחדש בחוט אחר שכיון שנפסק בשעת התפירה ניכר שהחוט קלוש ועומד ליפסק ואינו כלום. אבל כשהחוט קצר מתחלתו ואינו נפסק לכו"ע יכול

[רכא] לקשור לו חוט אחר לגמור התפירה. וכתב הפמ"ג דאם אין לו גידין אחרים יש לסמוך על סברא הראשונה ולקשור חוט שנפסק. וכ"ז [רכב] אם נפסק באמצע התפירה אבל אם נפסק אחר התפירה עיין לקמן סימן ל"ג ס"ב :

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף נא

* יתפור וכו' - שמעתי בשם אחד הגדולים שהזהיר שלא לדבק התיטורא בדבק קודם התפירה דדבק חשיב חיבור כתפירה וכמו שכו' בסעי' מ"ז בהג"ה ובב"י שם עיי"ש וא"כ אפשר דתפירה שאח"כ לא חשיבא כלום וההלכה ל"מ נאמר רק על התפירה ולא על דיבוק וצ"ע בזה :

6. והוא שיהיה ניכר החריץ כדי שיהיו ד' ראשיה נראין לכל

בית יוסף אורח חיים סימן לב

מ ויהיה החריץ ניכר בין בית לבית. בפרק הקומץ (שם) אמר אב"י צריך שיגיע חריץ למקום התפר, רב דימי אמר כיון דמינכר תו לא צריך. ופירש רש"י וצריך שיגיע חריץ שבין בית לבית עד מקום התפר למטה כלומר עד בית מושבו דהיינו תיתורא. והרא"ש (שם סי' ח) כתב שיש מפרשים שחריץ של שי"ן דהיינו חודה של שי"ן למטה יגיע עד איחוי התפר וכפירוש זה נראה. ונהגו כשני הפירושים להגיע חריץ השי"ן וחריץ הבדלת הבתים עד התפירה לחומרא כאב"י ודלא כרב דימי. עכ"ל וכתב הרמב"ם (שם פ"ג הי"א) שאם לא היה החריץ מגיע למקום התפר כשר, והוא שיהא ניכר החריץ כדי שיהיו ארבעה ראשים נראים לכל. וטעמו מדתניא בהקומץ (לד): "ואם אין חריצן ניכר פסולות" משמע דכל שהוא ניכר כשר בכל גווניו. וא"כ כי אמר אב"י צריך שיגיע חריץ למקום התפר למצוה. אמר כן ולא לעכב ואע"פ שהמרדכי (שם יא ע"ג) נסתפק בזה. הרמב"ם פשיטא ליה :

שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף מ

נה עור (קפג) הבתים (קפד) מצוה לעשותו (קפה) [נט] שחור (וע"ל קפו) סימן ל"ג). * חריץ שבין בית לבית צריך שיגיע עד התפר, ואם לא הגיע, כשרה (קפז) והוא שיהיה (קפח) ניכר החריץ כדי שיהיו ד' ראשיה נראין לכל.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף מ

(קפג) הבתים - וכ"ש [קצב] שידקדק שהשי"ן יהיה שחור ולפעמים מחמת רוב יושנו נקלף ממנו השחרות : (קפד) מצוה וכו' - משמע דבדיעבד אינו לעיכובא. ויש פוסקים דס"ל דהוא הלמ"מ כמו הרצועות ולעיכובא הוא אפילו בד"עבד. ובביאור הגר"א משמע שהוא מצדד כן להלכה. וכן ביצועות יעקב וכן משמע בא"ר. ובשכנה"ג דיש להחמיר אם לא במקום דלא אפשר יש לסמוך אדברי המקילין כדי שלא להתבטל ממצות תפילין :

(קפה) שחור - והשחרות טוב יותר שיהיה בצבע שחור שאין בו ממש כלל והתפילין יהיו שחורים רק בחזותא בעלמא ומ"מ המשחירין במין גלאניץ שא"א לקלפו אע"פ שיכולין להסיר מן הקלף ע"י פירורין דקין [קצג] אין להחמיר בדיעבד ועיין במה שכי' בסעיף מ"ח בבה"ל בשם הפמ"ג שדעתו ג"כ דאין להחמיר בזה אכן מה שחדשו סופרי זמנינו שמשחירין בטיחה שיכולין לקלוף בשלימות מכל צד מן התפילין וצורתו כמו נייר שחור זהו פסול [מספר נשמת אדם ושהסכים אתו הגאון בעל בית מאיר דלא כנב"י עיי"ש]:

(קפו) ס"י ל"ג - בס"ד בהג"ה ועיי"ש במ"ב דהרמ"א קאזיל לשיטת המחבר הכא דהוא רק מצוה בעלמא ולפי מה שכי' באות קפ"ד יש לעיין בזה:

(קפז) והוא שיהיה וכו' - אבל אם אינו ניכר מבחוץ [קצד] אף שמבפנים יש ד' בתים וכל פרשה ופרשה מונחת בית בפ"ע לא מהני:

(קפח) ניכר החריץ - אבל שריטה או רשימה בעלמא לא מהני כלל [קצה] כי עכ"פ צריך הבדל מעט בין הבתים שיהיו החריצין ניכרים ממש וכן הח"א מיאן במעשה הסופרים שמדבקין הבתים וטחין את כל הבית בטיח או בגלאניץ רק שעושין רושם בהגלאניץ, ומה גם דלכתחלה בעינן שיהי' החריץ מגיע עד למטה ועיין בבה"ל וכ"ש הסופרים שתולין עור על הד' בתים ורושמין בו חריצין בסכין שתהיה נראה כארבעה בתים דפסול [קצו] דעיי"ז נעשה תפילה של יד:

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף מ

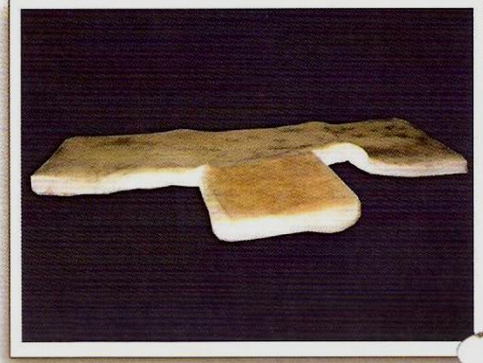
* חריץ שבין בית לבית וכו' ואם לא הגיע כשרה - עיין בח"א דמשמע מיניה דאפילו הנוהגין לעשות התפילין ע"י דיבוק הד' עורות אפ"ה מהני בדיעבד אם מדבק לבסוף הד' בתים ביחד, ומשייר מלמעלה רק מעט שיהיו החריצין ניכרין אך דמצריך הח"א לזיהר שיהיו החריצין עכ"פ בעצם הבדלת הבתים ולא בהגלאניץ לבד. ובתשובת ח"ס סימן ה' משמע דהנוהגין לעשות תפיליהן ע"י דיבוק לא מהני אפילו החריצין ניכרות אלא יהיו מובדלות לגמרי. ואז יזהר שיהיה ריבוען קיים כי מצוי שע"י ההבדל נאבד הריבוע. ומנהג העולם במדינתנו כהח"א וכן משמע בספר ישועות יעקב. ומ"מ כל י"ש יזהר לכתחלה לעשות הבתים נפרדים וכמו שכתב הח"א גופא דלכתחילה פשיטא דנכון לעשות כן. והנה אם לא יהיו מדובקים כלל מצוי לפעמים שנתקלקל הריבוע בהמשך הזמן עיי"ז, ע"כ אפשר שטוב יותר שידבק מעט בשיפולי הבית אצל תיתורא בין בית לבית. והנה יש עוד אופן שידבק מעט העורות שבין בית לבית. ואם העורות לא יגיעו זה לזה, יתן לתוכם חתיכת קלף דק עם דבק שיחברם יחדיו, וצדי הבתים וכן בראשי הבתים לא יהיה מדובק כלל. ובזה יהיה עדיין כל החריצים מינכר היטב. וגם ריבוען יהיה קיים. אך באופן זה צריך לזיהר מאוד תמיד שלא לנתק בחוזק בית אחד מחבירו כדי שלא יקרע עיי"ז העור שבין בית לבית:

7. יעשה ד' בתים מעור אחד לשל ראש, ובית אחד לשל יד

ה

יעשה ד' בתים מעור אחד

ז

ובוטנינו נהוג ברוב המקומות לעשות מעור בהמה גסה.

משנה ברורה עז והדר
הקמת תפילין סמן ל"ב

ל

תפילין של יד הצד הפנימי

מט

תפילין של יד הצד החיצוני

משנה ברורה עז והדר
הקמת תפילין סימן ל"ב

יה

לאחר"כ מהדק מולמעלה בכדי שיתקבל צורה ראשונית של בית של תפילין

יז

תוחב את העור המעובד לארבעה כובעים לתוך מכשיר הפרעס המחולק לארבעה תאים, ובכדי לשמור על חלל הכובע, וכן בכדי לתחבו עמוק ככל הניתן תוחב בכל חלל התיכת ברזל

כ

זו צורתו לאחר תחילת יבושן.

יט

זו צורת הבית של תפילין לאחר הפרעס

כב

תחיבת ברזלים לחללים בשביל שבמשך תהליך העיבוד ישאר החלל.

כא

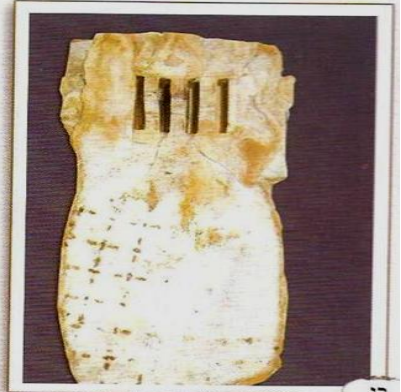
בעור שסמוך לקציצה [- ארבעת הבתים] נוצרו קיפולים, עור זה הוא גג התיתורא.

משנה ברורה עזר והדר
הלכות תפילין סימן ל"ב

כד

ארבעת הבתים קרובים זה לזה [ע"י לחץ]

כג

חלל הבתים להכניס בהם פרשיות התפילין

כו

שיוף ארבעת הבתים בכדי שיקבלו צורת ריבוע

כה

הקפולים שבגג התיתורא נדחסו ונעשו כמו גג עבה.

כח

שמים דבק בין הקפולים שבגג התיתורא לחזק אותו בכדי שיהיה מקשה אחת [ראה שו"ע סמ"ז] המושך עשיית התפילין ראה להלן תמונה מ"ה

כז

לאחר הצמדת הבתים זה לזה נעשית הקציצה מרובעת [אורך שווה לרוחב]

בית יוסף אורח חיים סימן לב

לח ויעשה ארבעה בתים מעור אחד. בפרק הקומץ (לד:) תניא כותבן על ארבעה עורות ומניחן בארבעה בתים בעור אחד. וכתוב בספר התרומה (סי' רה) פירוש שיהיו הארבעה בתים מחוברים יחד מעור אחד או שמא מארבעה עורות ובלבד שיהיו תפורים זה לזה. וטוב ונכון לעשותן מעור אחד עכ"ל:

שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף לח

* <לב> יעשה ד' בתים * (קעב) נב [נז] מעור אחד לשל ראש, * ובית אחד לשל יד.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף לח

(קעב) מעור אחד - וחתיכת עור תפורים יחד מצדד המ"א דחשובים כעור אחד וכ"כ בתשובת ח"ס או"ח סימן ה' שיש להקל בתפורות. ואם היו רק דבוקות בדבק מחמיר שם. אבל בח"א משמע דה"ה אם הם דבוקות בדבק. וכן משמע באו"ז. וכן נתפשט עתה המנהג במדינותינו. ומ"מ לכתחילה ראוי ונכון לעשותו מעור אחד ממש כי יש מחמירין וסוברין דלא מהני תפילין ז.

בחתיכות תפורות יחד או מדובקות בדבק. ועיין בח"א דעכ"פ צריכין שיהיו הד' בתים פרודות זה מזה ולא יהיו מדובקין. ולא כמו שעושין הסופרים שמדבקין ע"י דבק רק שלמעלה עושין סימנים כמו חריץ בעלמא. דצ"ע אם להכשיר אפילו בדיעבד. דממ"נ אם אנו חושבין ע"י דיבוק עור אחד, א"כ אין לנו אלא בית אחת ובתוכו ד' מחיצות דפסול. ואם אין הדבק עושה עור אחד, ויש כאן ד' בתים עם ד' חריצים דהדיבוק כנפרד דמי, א"כ התפילין גופייהו נעשו משתי עורות ופסולים. ובאמת טוב הוא שאפילו העושין מעור אחד ממש, יהיו תפיליהן פרודות, דשמא הדיבוק חבור. וכן התפילין של הגר"א היו פרודות ועיין בבה"ל:

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף לח

* יעשה ד' בתים וכו' - עיין במ"א בשם הב"ח דע"י תפירה לא חשיב כעור אחד ועיין במחה"ש דה"ה דיבוק להב"ח ובהגהות הגר"ח צאנזאר כתב דע"י דיבוק לכו"ע מהני ובח"ס שהבאתי במ"ב כתב להיפוך ולפי מה דנמצא בא"ז משמע דשניהן שוין וכמו שיתבאר אח"כ. כתב במחה"ש דה"ה הנעשים מעור אחד אלא שחותכים ממנו רצועות ומ"מ באמצע נשארו מחוברים ואח"כ שוב מחברים הרצועות יחד ובזה נעשו הבתים לדעת הב"ח פסולים כיון דעכ"פ קרועים בכל צדדי הבית ולדידיה התפירה וה"ה הדבק אינו עושה חיבור עכ"ל אמנם בפמ"ג כתב וז"ל בס"ק נ"ב וראוי לעשות הכל מעור אחד ממש ודיעבד הסופרים חותכין למעלה ולמטה מחובר עכ"ל ונ"ל להביא ראיה להסופרים דזה מיקרי עור אחד ולא הוי בכלל שנים או שלשה זכרונות דהא כל חילם של המתמירים דס"ל עור אחד הוא לעיכובא הוא משום דאפשר תפילין דמי לגט ובגט פסק באהע"ז סימן ק"ל סעיף ז' בהג"ה דדיבוק הוא חשש פסול משום ספר אחד אמר רחמנא ולא שנים או שלשה ספרים וה"ה בענינינו והלא לענין גיטין גופא מסיק הגמרא שם בדף כ' ע"ב דהיכא דמעורה שרי משום דהוא מיקרי עדיין ספר אחד ע"כ נראה דבזה לכו"ע מהני תפירה או דבק ולא דמי למה דהביא במחה"ש בריש סימן ל"ג בשם המרדכי דהתם מיירי שנשאר כך בלי תיקון ומצאתי בפתחי תשובה על או"ח בריש סימן ל"ג שגם הוא מצדד כן אך לא הביא הראיה שלנו ולפ"ז פשוט דאפילו אם נעשה נקב קטן בהעור במקום הריבוע כמו שרגיל אפ"ה לא אבד ממנו שם עור אחד ע"ז ואפילו אם נתקלקל הריבוע ע"ז מהני תיקון אח"כ:

* מעור אחד - עיין במ"ב מש"כ כי יש מחמירין דלא חשיב חבור היינו הב"ח וכן בספר ביאור מרדכי ובתשובות רע"א סימן י"א מצדדים לומר דספק אם דיבוק הוא חיבור. וראיתם הוא מהא דפסק הרמ"א באהע"ז סימן ק"ל בהג"ה בשם א"ז לגבי גט דהוא ספק גירושין, ומסתמא ה"ה לענינינו. והנה כעת שזכינו לאור של האור זרוע הגדול שנדפס בימינו מצאתי וראיתי בסימן קע"ו שכתב דאם כתב תפילין בשני דפין בעור אחד ואפילו בשני עורות ודבקם יחד בין ע"י תפירה או דבק כשר ושם ג"כ הלא בשם א"ז הוא. וע"כ שמחלק בין גט לתפילין. ואח"כ חפשתי עוד ומצאתי בסימן זה בד"מ שמביא הא דא"ז וז"ל: כתב בא"ז דאם כתב תפילין בשני דפין בעור אחד ואפילו בב' עורות ודבקם יחד כשר עכ"ל. ושם באהע"ז ק"ל ס"ז הלא מייתי הרמ"א בד"מ שלו. וכן בשו"ע הא דא"ז לגבי גט דהוא ספק. וע"כ דיש חילוק בין גט ובין תפילין או דשם משום חומר אשת איש לא רצה הא"ז לסמוך על הראיות שהביא בסימן קע"ו שם. וגם ברש"י מגילה ח' ע"ב משמע לכאורה דמהני תפירה בגידין בתפילין ומזוזות. וע"כ לענין הפרשיות. דאי לענין תפירת התפילין גופא לאחר שניתן הפרשיות בהן מאי שייך מזוזות? אך אפשר דאולי באמת מזוזות דנקט רש"י לאו בדוקא הוא. אכן בריטב"א שם במגילה מצאתי בהדיא שכתב דמהני תפירה לשני עורות בין בתפילין ובין במזוזות. ובדאי לא גרע בענינינו עשיית הבתים מהפרשיות גופא דמהני בהם חיבור. וכדמוכח בביאור הגר"א. וע"כ אף דמציינו ביו"ד סימן רפ"ח ס"ד, דסתם המחבר כדעת הרמב"ם דתפירה לא מהני למזוזות, מ"מ העושה הבתים ע"י תפירה או דבק יש לו על מי לסמוך היינו הסה"ת (ספר התרומה) שסיים לבסוף דרך טוב ונכון לעשות מעור אחד. והאור זרוע הגדול שהביאו הד"מ להלכה בסימן זה, והריטב"א במגילה וגם לפי חד תירוץ התוס' שם במנחות, ויוכל להיות דגם הרמב"ם שס"ל דתפירה לא מהני לפרשיות של המזוזות מ"מ לעשיית הבתים גם הוא מודה דמה שמחברם ע"י התפירה לא מיחשב זה שנים או שלשה זכרונות [הג"ה ולעני"ד היה נראה עוד לאמר דלא מיעטה התורה במה שאמרה זכרון אחד ולא שנים או שלשה זכרונות רק שלא יעשה ד' בתים מד' עורות כל עור ועור בפני עצמו לגמרי היינו הבית עם תיתורא שלו לפרשה אחת וכן לכל לפרשה ופרשה דאז הוא כל בית ובית לזכרון בפ"ע להאדם זה מיעטה לנו התורה וכונת חז"ל במה שאמרו עור אחד היינו שיהיו כל הבתים קבועין בעור אחד ולא יהא כל בית ובית כיס בפני עצמו. וכן משמע קצת ל' המכילתא ע"ש. אבל מן הראשונים לא משמע כן דא"כ אפילו לא חיברן בתפירה כל בית

לחבירו רק במה שקבען בתיתורה אחת נחשב זכרון אחד. ולא הוזכר קולא זו בשום פוסק ואדרבה ברש"י ושאר פוסקים צייר כל אחד אופן עשייתו מעור אחד ממש. שמע מיניה דס"ל מכיון שנזכר בגמרא עור אחד בעינן שיהיה ממש עור אחד או עכ"פ ע"י תפירה לאידך פוסקים ע"כ הג"ה]. **גם הגר"א בביאורו פי"ח דכלים כתב דמהני תפירה לעשותו חיבור** [ובסימן זה בביאורו משמע קצת שהוא נוטה להחמיר] ועיין בקובץ על הרמב"ם מש"כ בזה מברייתא דגיטין שהוא מחלוקת רשב"א ורבנן והלכה כרבנן דלא חשיב חבור. ועיין בישועות יעקב בהגהת נכדו מש"כ בזה גם יש לדחות דהוא סתם במתניתין ומחלוקת בברייתא והלכה כסתם מתניתין ויש לעיין בזה בכללי ההלכות ומ"מ לכתחילה בודאי מי שאפשר לו טוב להחמיר לעשותו מעור אחד כדי לצאת ידי כל החששות במ"ע דאורייתא:

* ובית אחד - ר"ל מעור אחד כן מוכח מלשון הרי"ף ע"ש:

8. אסור לשנות תפילין של ראש לעשותן של יד אפילו ליקח רצועה מהם וליתן בש"י אסור, מפני שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ג הלכה יז

תפלה של ראש אין עושין אותה של יד ושל יד עושין אותה של ראש לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה, וכן רצועה של תפלה של ראש אין עושין אותה לתפלה של יד, במה דברים אמורים כשלבשן, אבל תפילין של ראש שלא לבשן אדם מעולם אם רצה להחזירן ליד מותר, וכיצד עושין טולה עליה עור עד שתעשה אחת וקושרה על ידו.

טור אורח חיים סימן מב

אסור לשנות תפילין של ראש לעשותן של יד ואפילו ליקח רצועה מהם וליתן בשל יד אסור אבל משל יד לשל ראש מותר לשנות. ואם היו חדשים שלא הניחן עדיין, מותר לשנות אפילו משל ראש לשל יד. סודר דאזמניה למיצר ביה תפילין וצר ביה תפילין אסור למיצר ביה זוזי. אזמניה ולא צר ביה, או צר ביה ולא אזמניה, שרי למיצר ביה זוזי:

בית יוסף אורח חיים סימן מב

א אסור לשנות תפילין של ראש לעשותן של יד וכו'. בפרק הקומץ (לד): תניא אם אין לו תפילין של יד ויש לו שני תפילין של ראש טולה עור על אחת מהן ומניחה. כלומר דכשטולה עור אחד עליה נראה כבית אחד. איני והא שלח רב חנניה משמיה דרבי יוחנן תפילה של יד עושין אותה של ראש, ושל ראש אין עושין אותה של יד לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה? לא קשיא הא בעתיקתא הא בחדתא. ופירש רש"י תפילין של ראש חמורה קדושתן שרובו של שדי נעשה בשל ראש שי"ן דלי"ת אבל בשל זרוע ליכא אלא יו"ד: בעתיקתא. שכבר נקשרו בראש אסור להורידן ולעשותן של יד. וכבר כתבתי בדין זה בסימן ל"ב (ד"ה ודע):

ומ"ש רבינו ואפילו ליקח רצועה מהם וליתן בשל יד אסור. כן כתב הרמב"ם בפרק שלישי (הי"ז):

ב (א) כתב רבינו ירוחם (ני"ט ח"ד קע). **דאפילו בעתיקתא אם התנה יכול לעשות של יד משל ראש** וכן כתב מהר"י אבוהב ז"ל בשם ארחות חיים (הלי תפילין ס"י כב) ואכתבנו בסמוך:

ב (ב), ג (ב) כתב רבינו הגדול מה"ר יצחק אבוהב ז"ל: **בשם ארחות חיים (שם) דתפילין של ראש דאתני עליהו מותר לעשותן של יד אפילו הם ישנים. וכתב שדקדק כן מדאמרין בגמרא (מנחות לד): ולמאן דאמר הזמנה מילתא היא דאתני עליהו וכתב דנראה שהוא הדין אם התנה על סודר דצר ביה תפילי מהני כלומר אפילו אזמניה למיצר ביה תפילין אלא שהתנה שיוכל להשתמש בו כשירצה אח"כ. בא לידי ספר ארחות חיים, וכתוב שם כלשון הזה כתב הרמב"ם תפילה של ראש אין עושין אותה של יד וכו' במה דברים אמורים בשלבשן אדם אבל תפילין של ראש שלא לבשן אדם אם רצה להחזירן של יד מותר. וכיצד הוא עושה טולה עליה עור עד שיעשה אותה אחת וקושרה על ידו. וכן נמי דעת הרי"ף (הלי תפילין ז). אבל הרב בעל התרומה (סי' רה) והר"י מקורביל (סמ"ק סי' קנט) לא עשו שום חילוק בדבר שכתבו הדבר בסתם מי שיש לו שני תפילין של ראש טולה עור על אחד מהם ומניחו בזרועו. עכ"ל.**

ולפי שראה רבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל דאי אפשר לתפוס דבריו לדעת הרב בעל התרומה והר"י מקורביל כפשוטם דא"כ הם היפך הגמרא, הוצרך לפרש דבאתני עלייהו מיירי. אלא דאכתי קשה דאם כן משמע דהרמב"ם אפילו בדאתני עלייהו אוסר. ומנא ליה לומר שסובר הרמב"ם כן? [בדק הבית] ועוד דבגמרא אמרינן דאפילו למאן דאמר הזמנה מילתא היא אי אתני עלייהו שפיר דמי [עד כאן]:

ג (א) סודר דאזמניה למיצר ביה תפילין וכו' עד סוף הסימן מימרא דרב חסדא בפרק מי שמתו (כג:) ובפרק נגמר הדין (סנהדרין מח.) וכתב המרדכי בפרק בני העיר (מגילה ס"י תתיט). **ואזמניה פירוש לעולם ולא לפי שעה** אז כי צר ביה חד זימנא קדיש. **ומשמע דאי צר ביה חד זימנא אדעתא למיצר ביה לעולם היינו אזמניה וצר ביה.** וכ"כ מדברי הרמב"ן בתורת האדם לגבי קבר (סוף ד"ה אבל):

שולחן ערוך אורח חיים סימן מב סעיף א

* א אסור לשנות תפילין של ראש לעשותן של (א) יד, * אפילו ליקח (ב) רצועה * (ג) [ב] מהם וליתן בש"י אסור, מפני שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה, ושל ראש קדושתו חמורה שרובו של שדי (ד) בשל ראש. * אבל ב משל יד לשל ראש, (ה) מותר לשנות. * ואם היו * ג [ד] חדשים שעדיין (ו) לא הניחם, * מותר לשנות אפילו * משל ראש לשל יד, שטולה עליהם מכסה עור אחד ונראים (ז) כבית אחד.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן מב סעיף א

- (א) יד - אפי' [א] אין לו ש"י ויש לו ב' של ראש:
- (ב) רצועה - ופשוט דה"ה נרתק המיוחד לשל ראש דגם הוא בכלל תשמיש קדושה כמו רצועה [כדאיתא מגילה כ"ו ע"ב] וכן מוכח בביאור הגר"א וכ"כ המ"א לעיל בסוף סימן כ"ח:
- (ג) מהם - כתב המ"א דאם נפסקה רצועה של יד סמוך לקשר אסור להפוך ראש האחר למעלה [במקום שהוא חזק] ולעשות בו הקשר ש"י והחתיכה שהיה בו הקשר יקשור עתה לזו למטה דמורידו מקדושתו כיון שהיה בו הקשר והיוד ועתה יעשה בו כריכות האצבעות אלא אותה החתיכה צריכה גניזה ואם אין הרצועה ארוכה כ"כ אזי לא יעשה כריכות כ"כ סביב היד. וכן [ב] בשל ראש אם נפסק מה שמקיף הראש אסור להפוך מה שבתוך הקשר שיהיה חוץ לקשר מטעם הנ"ל. אמנם אם נפסקה הרצועה ש"ר מבחוץ להקשר ורוצה למשכה ולהורידה למטה כדי שיהיה הרצועה שלימה בהשיעור המבואר למעלה בסימן ל"ג, י"א [ג] דיכול להורידה אע"פ שמוריד קצת מקדושתה שהרי מקום הקשר יהיה תלוי למטה אין זה הורדה דעכ"פ באותה חתיכה יהיה הקשר. וי"א [ד] דג"ז אינו נכון דעכ"פ איכא קצת הורדת קדושה. ולפי דבריהם [ה] ה"ה בש"י אם נפסקה הרצועה של יד סמוך להקשר אפי' אם לא ירצה לקשור למטה החתיכה שנפסקה אעפ"כ לא יהפוך תחתית הרצועה למעלה לעשות בו הקשר דבזה מוריד העליונית של הרצועה קצת מקדושתה שהיתה מתחלה קרובה אל הקשר ע"כ יש להחמיר [ו] שלא להפוך כ"א בשעת הדחק שאין לו רצועה אחרת ובמקום שנפסק הוא רך וחלוש שאינו ראוי לעשות ממנו הקשירה בזרוע שיהא קרוב ליפסק אז יש להפוך. ועיין בביאור הלכה:
- (ד) בשל ראש - דשם הוא השין והדלית משא"כ בש"י דאין בו רק הקשר של יד:
- (ה) מותר - היינו שיעשה לה ארבעה בתים ויכניס כל פרשה בבית שלה וה"ה דמותר ליקח הפרשיות ורצועות משל יד לשל ראש:
- (ו) לא הניחם - על ראשו אע"פ שזימנא והכינים לצורך הראש הזמנה לאו מלתא היא:
- (ז) כבית אחד - ואף שהם כתובים על ד' קלפים ונתונים בד' בתים מבפנים אין בכך כלום בדיעבד וכמש"כ בסימן ל"ב סמ"ז עיי"ש ועיין בבה"ל:

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן מב סעיף א

* **אסור וכו'** - עיין בפמ"ג שמסתפק אם דינא דאין מורידין הוא מדאורייתא או מדרבנן ולבסוף צידד לומר דהוא דאורייתא. ועיין בתשובת משכנות יעקב בסי' נ"ה שהביא ג"כ ראייה מירושלמי דהא דאין מורידין מדאורייתא הוא :

* **אפילו ליקח רצועה וכו'** - וכ"ש ליקח מהש"ר איזה פרשה ליתן בש"י דאסור. ואם נמצא איזה פסול בפרשה אחת אם מותר ליקח מהפרשה שלפניה לתנם בש"י תלוי בזה אם הפסול הוא מחמת שלא היה כתוב מתחלה איזה אות כדין או שאר פסול אחר שהוא פסול מעיקרא א"כ הפרשיות האחרות והרצועות עדיין הם בכלל חדשים ואם הפסול נעשה מחמת יושן או שאר קלקול שנתהוה אח"כ כבר חלה עליהם קדושה החמורה ואסור לשנותם :

* **מהם** - עיין במ"ב במה שכתבנו בסוף והוא הכרעת הש"ת. והח"א מיקל עוד יותר בעני ומכ"ש במקום ביטול מצוה דהותר לחבר בשל יד למטה החתיכה העליונה שנפסקה וכתב דיש לסמוך בזה על הא"ר שהתיר עי"ש אף דלכאורה אין ראיה הא"ר ראייה לזה רק דמותר להפוך רצועה אחת מסופה לתחלתה וכמו שהתיר המ"א עצמו ואף לזה אין כ"כ ראייה וכמו שכתב הש"ת אעפ"כ אין למחות במקום ביטול מצוה להמיקל. ולפי האמת טוב יותר שלא לעשות כריכות כ"כ ולא יתבטל המצוה וכמו שכתב המ"א אך נ"מ מדבריו לענין אם נפסק הרצועה ש"ר בתוך השיעור שמקיף הראש שיהא מותר למשוך למטה את מקום שנפסק שיהיה עתה תחת הקשר במקום שהוא עני או שאין לו רצועה אחרת אך לענ"ד הנכון יותר שיחתוך מן רצועה אחת במקום שנפסקת חתיכה קטנה דהיינו מה שהיה מקיף ממנה את הראש ומקום הקשר ויגנו ושאר הרצועה יחברנה בגידין אח"כ ויעשה הקשר במקום השלם אך יצמצם שלא יצא חוץ לקשר ממה שהיה בתחלה בתוך הקשר ויהיה יוצא בזה אף לדעת המ"א :

* **אבל משל יד וכו'** - עיין במ"ב במש"כ וה"ה דמותר ליקח הפרשיות וכו' אף דשל יד רגיל לכתוב בקלף אחד מ"מ יצויר דיכניסה בד' בתים עיין בפמ"ג ובסי' ל"ב בסעיף מ"ה בס"ק ס"ב ובסעיף מ"ז בט"ז שם :

* **ואם היו וכו'** - ופשוט דכ"ז דוקא מדוחק באין לו ש"י ויש לו ב' של ראש כמו שאמרו בגמרא דאל"ה הלא לכתחלה צריך לכתוב ד' פרשיות של יד בקלף אחד ואין צריך המחבר לבאר זה דכבר ביאר בסימן בל"ב סעיף מ"ז. ודברי הפמ"ג בזה מופלאים ממני :

* **חדשים שעדיין וכו'** - עיין במ"ב. ורצועה חדשה שנתנה בתוך תפילין ישנים לכאורה לא הוי זה ג"כ כ"א הזמנה עדיין וש"י לשנותה דלא נקראה בשם תשמיש קדושה כ"א כשהניחה פ"א על הראש ואף דשם במגילה כ"ו ע"ב נשנו בחדא מחתא תשמישי קדושה נרתק של תפילין ורצועותיהן ובנרתק הלא משצר ביה פ"א אחר הזמנה שוב הוי בכלל תשמישי קדושה וכדבסמוך ס"ג וא"כ לכאורה ה"נ ברצועה משנקשרו בהתפילין שוב הוי בכלל תשמישיהן דז"א דשאני התם דהנרתק נקראת תשמיש קדושה משום דהיא משמשת להקדושה שנכנסת בה ע"כ משכניס בתוכה התפילין כבר שימש להקדושה משא"כ ברצועות דנקראת תשמיש קדושה פשוט משום דהם משמשין להקדושה שעל ידן האדם מניח לתפילין על ראשו ועל ידו כל זמן שלא הניחן עליו עדיין לא נקראו בשם ת"ק ולא הוי כ"א הזמנה ולמעשה צ"ע :

* **מותר לשנות וכו'** - מזה דיין הפמ"ג לעיל בסימן ל"ב סק"י דאם כתב על קלף לס"ת ונפסל ע"י שם וכדומה דמותר לכתוב על הנותר תו"מ דכתיבה ג"כ לא הוי כ"א הזמנה מעלייתא ולא הוי כצר ביה ואזמניה ודלא כא"ר שמחמיר בזה. אח"כ מצאתי בנו"ב מה"ת חיו"ד סי' קע"ד שנשא ונתן בזה והעלה דהמורה להקל לכתוב אח"כ עליה תפילין לא נשתבש אבל במזוזה אין להקל עי"ש הטעם :

* **מש"ר לשל יד** - היינו הפרשיות והבתים דלדבר חול אסור לשנותם (כגון לכתוב על הגליונות ד"ח וכל כה"ג) וכמו שמבואר בס"ג בהג"ה ובמ"ב בס"ק י"ח. ואפילו תנאה לא מהני בזה וכדבסמוך ואפילו לדיעות החולקים על הג"ה וסוברים דהזמנה אפילו לגוף הקדושה לאו מילתא היא זה עדיף וכמו שפסק המ"א דאם התחיל לכתוב על קלף או נייר אסור לכתוב עליו ד"ח והטעם דעדיף מהזמנה אחרת אף דזה לא הוי ג"כ כ"א הזמנה דאל"ה היה אסור להוריד אפילו לקדושה קלה עכ"ז עדיפא דהוא בגוף הקדושה עצמה אבל הרצועות דהוא רק ת"ק כמבואר לקמן בסימן קנ"ב מותר לשנותם אפילו לדבר חול כיון שהם חדשים וכמו שפסק הצ"צ והביאו הא"ר להלכה דעור המעובד לרצועות מותר לשנותו אפילו לדבר חול אפילו בדלא התנה משום דלא הוי הזמנה רק לת"ק ולא מילתא היא ועיין בסמוך מה שנכתוב בזה בשם הר"ז דלפי דבריו הזמנה ברצועות מילתא היא שלא לשנותה עכ"פ לדבר חול ואף דרוב פוסקים חולקים עליו ואין מחלקין בין רצועות לשאר ת"ק מ"מ שלא במקום הדחק יש להחמיר :

9. אם התנה עליהם מתחלה, אפי' לבשן אדם יכול לשנותם, אפי' משל ראש לשל יד

בית יוסף אורח חיים סימן מב

ב (א) כתב רבינו ירוחם (ני"ט ח"ד קע.) דאפילו בעתיקתא אם התנה יכול לעשות של יד משל ראש וכן כתב מהר"י אבוהב ז"ל בשם ארחות חיים (הלי תפילין סי' כב) ואכתבנו בסמוך:

ב (ב), ג (ב) כתב רבינו הגדול מה"ר יצחק אבוהב ז"ל בשם ארחות חיים (שם): "דתפילין של ראש דאתני עליהו מותר לעשותן של יד אפילו הם ישנים וכתב שדקדק כן מדאמרינן בגמרא (מנחות לד:) ולמאן דאמר הזמנה מילתא היא דאתני עליהו. וכתב דנראה שהוא הדין אם התנה על סודר דצר ביה תפילי מהני כלומר אפילו אזמניה למיצר ביה תפילין אלא שהתנה שיוכל להשתמש בו כשירצה".

אח"כ בא לידי ספר ארחות חיים וכתוב שם כלשון הזה: "כתב הרמב"ם תפילה של ראש אין עושין אותה של יד וכו' במה דברים אמורים בשלבשן אדם, אבל תפילין של ראש שלא לבשן אדם אם רצה להחזירן של יד מותר. וכיצד הוא עושה טולה עליה עור עד שיעשה אותה אחת וקושרה על ידו. וכן נמי דעת הר"י (הלי תפילין ז.). אבל הרב בעל התרומה (סי' רה) והר"י מקורביל (סמ"ק סי' קנט) לא עשו שום חילוק בדבר שכתבו הדבר בסתם מי שיש לו שני תפילין של ראש טולה עור על אחד מהם ומניחו בזרועו עכ"ל ולפי שראה רבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל דאי אפשר לתפוס דבריו לדעת הרב בעל התרומה והר"י מקורביל כפשוטם דא"כ הם היפך הגמרא הוצרך לפרש דבאתני עליהו מיירי אלא דאכתי קשה דאם כן משמע דהרמב"ם אפילו בדאתני עליהו אוסר ומנא ליה לומר שסובר הרמב"ם כן [בדק הבית] ועוד דבגמרא אמרינן דאפילו למאן דאמר הזמנה מילתא היא אי אתני עליהו שפיר דמי [עד כאן]:

שולחן ערוך אורח חיים סימן מב סעיף ב

* אם התנה עליהם (ח) מתחלה, אפי' לבשן אדם יכול לשנותם, אפי' * משל ראש לשל יד.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן מב סעיף ב

(ח) מתחלה - בעת עשיית הש"ר [ז] אפילו אם לא התנה רק אם יצטרך לעשות ממנו של יד שיעשה מהני התנאי וכ"ש אם הוא אומר שאינו עושה ש"ר אלא לפי שעה דמהני:

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן מב סעיף ב

* ואם התנה עליהם מתחלה - עיין במ"ב במש"כ דהיינו בעת עשיית הש"ר. הנה אף דמדברי הב"ח משמע דה"ה דמהני אם התנאי היה בפעם ראשונה כשקשרן, לכאורה צ"ע. דהלא פשוט דעשיית הש"ר עכ"פ לא גרע מההזמנה דעשיית כיס לשם תפילין ובו הלא הכריח המ"א מהטור דאפילו בעת שהוא צר ביה פירש שהוא רק לפי שעה ואח"כ יפנהו אסור. וא"כ לכאורה כ"ש דלא מהני אם פירש שאם יצטרך לפנות שיהיה יכול לפנות לפי הק"ו שעושה הע"ת [והוא מובא בבה"ט בס"ק ד' מדברי מהר"ל] כיון דבעת ההזמנה לא היה שום תנאי. ומה שהובא לקמן בסי' קנ"ד סי"ח דמהני בהו תנאי איירי ג"כ שהיה בשעת ההזמנה א"נ שם איירי דצר ביה ע"ד קביעותא, דהיה ההזמנה והשימוש בפ"א. ולכך מועיל שם תנאי משא"כ בענינינו. ועיין במנחות ל"ד שם משמע ג"כ דהתנאי הוא בההזמנה. אך זה יש לדחות דשם למ"ד הזמנה מילתא משא"כ לדין דהזמנה בלבד לאו מילתא רק בצירוף הקשירה, אפשר דיועיל תנאי אף בעת שקשרן על ראשו ואפשר דהב"ח יפלוג על הק"ו דהע"ת וצ"ע. ודע דמש"כ בס"ג בהג"ה ואם התנה עליו מתחלה וכו' נוכל לומר דאיירי אפילו אם לא היה התנאי רק בעת שצר ביה, שאינו צר ביה אלא לפי שעה, דמהני דהלא שם לא עשה הכיס לשם תפילין, ואם הג"ה מיירי בכל גווני יהיה ג"כ מיירי דהיה התנאי בעת העשיה:

* מש"ר לשל יד - הפרשיות וכ"ש הרצועות אלא דלפי המבואר בסי' קנ"ד ובפמ"ג שם יש חילוק ביניהם במה שאבאר והוא דהפרשיות וה"ה הבתים דהוא גוף הקדושה לא מהני ביה תנאי כ"א להורידו לקדושה קלה אבל לחול כגון אם ירצה לכתוב על הגליונות דבר חול וכה"ג לא מהני ביה תנאה אפילו אם הם חדשים אבל הרצועות דהוא רק ת"ק מהני ביה תנאה

אפילו להורידן לחול ואפי' אם כבר נשתמש בהן וכדבסמוך בס"ג בהג"ה דאפילו צר ביה דהוא מעשה מהני תנאה וכ"ז להשו"ע שם אבל לפי מה שכתבנו שם דלכתחלה יש לחוש למש"כ הב"ח בשיטת רש"י דמקום הקשר והיו"ד הוא קדושה עצמה דינן כפרשיות אם כבר נשתמש בהן דבעשיית הקשר בעלמא מסתברא דלא ירד עליהם הקדושה עדיין :